

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВПЛИВІВ НА РОЗВИТОК МИКОЛАЇВЩИНИ

Використовуючи історіографічні напрацювання миколаївських краєзнавців, автор висвітлює історію Миколаєва й області в контексті впливу європейських народів та держав на розвиток регіону. До уваги взято факти колонізації Миколаївщини греками, поляками та німцями, а також інвестування в миколаївську промисловість європейцями.

Ключові слова: Миколаїв; європейський вплив; греки; поляки; німці; «Наваль».

Місто Миколаїв, яке знаходиться на Півдні України і є обласним центром Миколаївської області, здавна вважається «містом корабелів». Так, ще за часів Російської імперії, коли й було засновано місто (1789), за ним закріпилася слава центру суднобудування на Чорному морі. За Радянського Союзу ця слава тільки посилилась.

З урахуванням сьогоденних зовнішньополітичних реалій України, а саме реалізації угоди про Асоціацію з ЄС, проблема «європейськості», приналежності до європейської історії будь-якої області України, у тому числі Миколаївської, є актуальною. Метою статті є висвітлення шляхів, якими набувався європейський досвід, долучення до європейської культури та набуття європейської спадщини Миколаєвом та областю.

Для підготовки статті автор використовувала напрацювання миколаївських істориків-краєзнавців, які висвітлювали історію Миколаївщини в різні її періоди, залучаючи до статті дослідження тих науковців, які писали про колонізацію Миколаївщини різними європейськими народами та про її наслідки. Так, Ю. С. Гребенніков досліджував історію найдавніших часів Миколаївщини, І. О. Смирнов – переселення до Північного Причорномор'я різних кочових племен та результат переселення, Н. В. Шевченко є спеціалістом з української історії часів польсько-литовської доби й козацтва, відповідно висвітлювала історію Миколаївщини саме того періоду [1]. В. Шкварець та М. Мельник дослідили окремі моменти з історії Миколаївщини у своїх спільних працях [2]. М. Козирева розглядала історію німецьких поселень на території Миколаївщини, зокрема корисними виявилися її дослідження взаємодії двох миколаївських общин – єврейської та німецької [3]. Багато різних матеріалів щодо заселення Північного Причорномор'я можна знайти в електронному доступі [4].

Слід наголосити, що широкої історіографії цього питання вистачило для розкриття поставленої теми та виконання завдання.

Перш ніж переходити до висвітлення теми, варто зазначити, що територія Миколаївщини, як і всієї Південної України, має зручне розташування, багата на плодючу землю, має достатню кількість річок та інших водойм для вжитку та зрошення полів,

знаходиться на перетині різних цивілізацій і континентів, а відтак є привабливою для поселення й життя та вигідною з точки зору географії для торгівлі. Саме тому ця територія в різні часи й епохи або піддавалася численним колонізаціям різноманітними народами, або набігам із боку хазарів, турків і татар. Свідченням того, що територія була заселена вже в давні часи, є залишки трипільської культури на території області, рештки колоній греків, а вже ближче до нашого часу – будівлі та предмети побуту німецької та польської колонізацій.

Розробляючи вказану проблематику, автор дійшла висновку, що різні впливи європейської цивілізації відбувались здавна. І здійснювалось це декількома шляхами.

По-перше, це грецька колонізація, яка масово почалась у другій половині VII ст. до н. е., коли було засновано поселення на о. Березань (Борисфеніда), залишки якого дійшли до наших днів. Але відомі ще більш ранні спроби греків оселитися на Миколаївщині, у самому Миколаєві.

Це урочище «Дикий сад» (XII–X ст. до н. е.). Дослідження миколаївських краєзнавців довели його унікальність. Матеріали, які виявили під час розкопок (кераміка, вироби з бронзи, каменю), мають аналогії з різних сучасних територій Словаччини, Угорщини, Румунії, Болгарії, навіть Малої Азії, а знахідки керамічної бирочки з літерами лінійного письма «Б» крито-мікенської культури, виробів із малоазійського каменю свідчать про тісний зв'язок із регіоном Середземномор'я. Науковці припускають, що оскільки на той час греки «спалили» Трою, «Дикий сад» стає ключовим пунктом торгівлі між близькосхідним світом та Європою, з якої йшла головна «стратегічна сировина» – олово. А відтак можна стверджувати, що пам'ятка «Дикий сад» є першою торговельною факторією малоазійських греків, які шукали обхідні шляхи до словацьких та британських олов'яних копалень. На невеликій площі поселення «Дикий сад», що досліджена, відкрито три храми, усі різних типів – абсидний, трьохнефний та простий овальний, що є свідченням перебування в поселенні представників різних народів та з різною вірою. Торговці-мандрівники використовували поселення для відпочинку, переван-

тажували тут товари на кораблі, молилися кожен своєму богу [5].

Відтак вважати «Дикий сад» суто грецькою колонією неможливо, ми бачимо мирне проживання декількох народів в одному місці, що свідчить про його зручність для торгівлі з географічної точки зору.

У 647–646 рр. до н. е. вихідцями з Мілета було засновано Ольвію. Її політичним та економічним центром було однойменне місто, розташоване на правому березі Бузького лиману біля с. Парутине Очаківського району Миколаївської області. Той факт, що в V ст. до н. е. Ольвія мала договір про ісополітію (подвійне громадянство) з Мілетом і входила до складу Першого Афінського морського союзу, свідчить, що вона суттєво впливала на розвиток і міжнародні зв'язки регіону. У період між VI–IV ст. до н. е. Ольвія мала торговельні відносини з материковою Грецією, грецькими містами в Малій Азії та Північному Єгипті [6].

Грецька колонізація Північного Причорномор'я мала важливі наслідки: у ході її на місцевий ґрунт було перенесено демократичний полісний устрій, грецькі переселенці передали місцевому населенню прогресивні технології землеробства та ремесла, активно залучили його до товарно-грошових відносин. Виникнення античних міст-держав зумовило також розгортання процесу урбанізації Миколаївщини, а різнобічні контакти місцевих племен із колоністами сприяли поширенню досвіду та здобутків більш розвинутої на той час античної культури (водопостачання, каналізація, ремісничі майстерні, карбування монет).

Особливістю колонізації греками Миколаївщини вважається той факт, що інколи важко зрозуміти, де грецьке поховання, а де скіфське. На півночі, у районі Первомайська, поховання мають риси, притаманні лісостеповим районам, а ближче до моря – грецьких поселень. Ці пам'ятки й досі викликають наукові суперечки. Схожі земляні катакомби-склепи, посуд та інші грецькі вироби, де інколи за специфічними рисами можна беззаперечно стверджувати, де скіфи, а де греки. Навіть навколо Ольвійського городища, а то й на самому некрополі-цвинтарі, не можна впевнено стверджувати, хто в цій могилі похований.

Треба відмітити, що греки, як і представники будь-яких інших народів, і в подальшому оселялися в Миколаєві. Так, наприклад, батько відомого миколаївця Миколи Миколайовича Аркаса (письменника, композитора, історика, одного із засновників і голови «Просвіти» в Миколаєві), Микола Андрійович Аркас, був етнічним греком, який обіймав важливу посаду головного командира Чорноморського флоту і портів та військового губернатора Миколаєва у 1871–1881 рр. Такі випадки були непоодинокими.

По-друге, німецька колонізація краю, яка розпочалася з другої половини XVIII ст. Наприкінці XIX ст. на Миколаївщині вже існувало декілька десятків колоній. Німці оселялися на території Березанського, Веселинівського, Миколаївського, Новобузького та інших районів. Найбільшими німецькими колоніями були: Раштадті – Поріччя, Рорбах – Новосвітлівка, Катериненталь – Катеринівка, Ландау – Широколанівка, Ватерлоо – Ставки, Олександрфельд – Олександрівка [7].

У Миколаєві діяла велика німецька громада і багато її представників брали активну участь у житті міста. Серед них особливе місце займає видатний астроном Карл Христофорович Кнорре – засновник і перший директор Миколаївської морської обсерваторії, однієї з найстаріших будівель у місті. Варто згадати і про Лютеранську церкву (Миколаївську кірху), яка знаходиться за адресою вулиця Адміральська, 12 (на розі з вулицею Фалеєвською) і є пам'яткою архітектури середини XIX ст. Одним з ініціаторів створення миколаївської лютеранської громади був військовий губернатор Миколаєва адмірал Грейг. Першим лютеранським пастором Миколаєва став Йоганн Долль. 1848 р. було розпочато будівництво церкви за планом англійського архітектора Чарльза Акройда. Освячення храму відбулося 1852 р., а до 1870 р. лютеранська громада Миколаєва налічувала 1 800 осіб.

Крім будівель у містах, німці-колоністи залишили нам про себе багато спогадів: житлові будинки, великі погребі, колодязі, огорожі та культурну спадщину – архітектурні пам'ятники.

Найбільше німецьких поселень було на території Веселинівського району. Так, щонеділі в Олександрфельді збиралися базари, двічі на рік – яскраві багатолюдні ярмарки. Наприкінці XIX ст. завдяки старанності та вибагливості німців у селі діяли: паровий млин, олійниця, шкіряні, взуттєві, ковальські майстерні, у 1866 р. відкрилася німецька парафіяльна однокласна школа, а в 1880 р. вона перетворилася на чотирикласне реальне училище; у 1904 р. почав діяти фельдшерський пункт.

Колишня німецька колонія Ландау (пізніше – Свято-Покровське, зараз село Широколанівка) заснована в 1809 р. на порожньому місці, яке тривалий час називалося «12 колодязів». По закінченні будівництва хутора німці назвали ці місця Бруненталь або Долина джерел. До 1811 р. хутір було повністю побудовано. У 1863 р. в поселенні було побудовано тривівтарну католицьку церкву Святого Рафаїла, освячену в 1896 р. У 1907 р. в поселенні Ландау було відкрито чоловічу й жіночу гімназії. Крім того, у Широкому Лані й до сьогодні функціонує православна церква, побудована в другій половині XIX ст., а це свідчить про той факт, що німецькі поселення не були суто німецькими, поряд із ними оселялися й жили інші народи.

Треба також згадати про колонію Шпеєр (село Пішаний Брід), яку було засновано в 1809 р. У 1864 р. в поселенні збудували тривівтарну католицьку церкву Святого Мартіна. У 90-ті рр. XX ст. будівлю було передано православній церкві. Було перекрито дах, відновлено внутрішню частину храму. Але в церкві збереглися автентичні вікна й частина підлоги, що дає можливість уявити, як виглядав храм півтора століття тому. На сьогодні Свято-Покровська церква є діючою, її будівля є пам'яткою архітектури. Незважаючи на зміну конфесії, до храму приїжджають німці, коріння яких знаходяться в колонії Шпеєр. На території церкви встановлено хрест у пам'ять про засновників поселення.

Хотілося б згадати й про німецьке поселення Катериненталь (село Катеринівка), яке було засновано в 1848 р. (іноді називають 1817 р.). Відомо, що переселенці не відразу сприйняли ці землі. І тільки навесні

1848 р. почалося будівництво поселення. У цьому селі функціонує дуже незвичайний і цікавий етнографічний будинок-музей, який повною мірою заслуговує на увагу науковців і туристів, – «Садиба німця-колоніста». Музей знаходиться в автентичному будинку німецького пастора. Експонати були зібрані в місцевого населення, а також в інших миколаївських німецьких колоніях. Цей будинок-музей відтворює побут минулого «миколаївських» німців XIX ст. і дає можливість повною мірою відчувати, як жили люди в ті часи [8].

Наголосимо, що перші десятиріччя від часу виникнення поселень виявилися дуже складними для німецьких колоній, але вже до кінця XIX ст. їхня господарська діяльність стала потужним фактором економічного піднесення регіону [9]. Спостерігаємо, що німецькі поселення відрізнялися розвитком інфраструктури, освіти й медицини, налагодженим ремісництвом.

По-третє, польська колонізація, що має достатньо суперечливі наслідки для розвитку України й області, водночас залишила по собі слід в історії України та такі архітектурні пам'ятки в нашому місті, як римокатолицький костел святого Йосипа.

Щодо польської колонізації, то потрібно зазначити, що їй передувала литовська. Так, у 1362 р. великий князь литовський Ольгерд біля Синіх Вод розбив золотоординські війська, змусивши їх відійти на Лівобережжя Дніпра. Його спадкоємець Вітовт розширив кордони князівства до узбережжя Чорного моря. Степи в той час перетинались караванними шляхами, головним серед яких був «королівський» із Поділля до Криму з переправою через Південний Буг в районі сучасного Первомайська. Литовські князі залишили нам по собі спадщину, що була обумовлена тогочасним значенням області як захисного рубежу. Вони будували на придбаних територіях фортеці, гарнізони яких обороняли торговельні шляхи від набігів татар, – Сокоlecь (біля сучасного Вознесенська), Баликлея (на місці впадіння річки Чичиклеї у Південний Буг), фортеця-митниця (в гирлі Інгулу), Вітовка (південна околиця Миколаєва), Дашів (пізніше турецька фортеця Ачи-Кале).

1569 р. за Люблінською унією частина земель Великого князівства Литовського відійшла до Польщі, у тому числі й землі Північно-Західного Причорномор'я. Кордон між Королівством польським і Кримським ханством (Єдисанською ордою) проходив на Миколаївщині по річці Кодимі [10]. Відтоді польська колонізація стала більш масовою з тяжінням до колонізації місцевого населення, тому в історії вона носить назву «експансія».

Яскравим прикладом заселення Миколаївщини поляками є місто Первомайськ, яке було засноване в місці перетину кордонів трьох держав (Речі Посполитої, Козацької держави та Османської імперії) шляхом поєднання містечок: колишнього Орлика – українського козацького укріплення, перейменованого пізніше росіянами в Ольвіополь, колишнього польського укріплення Богополь і турецької ханської слободи Голти.

Щодо польської частини – Богополя, то це містечко Брацлавського воєводства Речі Посполитої, з

1793 р. – у складі Брацлавського намісництва, з 1795 р. – повітовий центр Вознесенської губернії, з 1796 р. – у складі Балтського повіту (центр Богопольської волості) Подільської губернії. У 1919 р. включено до складу міста Первомайськ. Богополь заснований у 1750 р. великим коронним гетьманом Юзефом Потоцьким як карантинна застава на місці злиття Південного Бугу та Синюхи, де в цей час проходили кордони між Річчю Посполитою, Туреччиною (Очаківський ейялет) і землями, що підкорялись Запорізькій Січі. Від часу заснування й до 1853 р. Богополь був родовим маєтком Потоцьких. У числі власників містечка особливе місце належить Болеславу Потоцькому, який заснував у 30-х рр. XIX ст. Богопольське повітове училище для дворян [11].

Після завершення козацької доби поляки прибували до України за часів Наполеона з Варшавського герцогства. У 1814 р. лише «варшавських переселенців» налічувалося близько 8 тис. осіб.

Як уже було зазначено вище, польська колонізація для українців мала суперечливі наслідки, не дарма науковці, характеризуючи її, говорять про «полонізацію». Так, колонізація поляками українських земель, зокрема Миколаївщини, дала поштовх їхньому економічному розвитку, особливо в сільській місцевості. Але водночас вона посилювала ополячення населення, особливо це стосувалося заможної шляхти; місцеве населення силою залучалося до польської культури, мови, польського навчання. З одного боку, це вело до ополячення, з іншого, – більш поглибленого ознайомлення з польською літературою та культурою, а через неї – з європейською.

Зазначимо, що коли досліджуємо грецьку й німецьку колонізацію, бачимо добровільне заселення німцями, без тиску на них із боку їхніх держав і не з метою насильно долучити до власної культури, а задля економічної доцільності (порожнеча родючих земель). Якщо ж говорити про польську колонізацію, розповідаємо про насильне залучення до католицтва, польської мови, традицій і культури. Це відбувалося тому, що польська держава ставила за мету асимілювати українських селян і козаків, щоб закріпити за Польщею землі Південної України.

По-четверте, активна взаємодія з представниками європейського капіталу, яка відбувалась з кінця XIX ст. Згадаємо, зокрема, про діяльність бельгійської спільноти Брюсселя з будівництва на березі Бузького лиману суднобудівного, механічного та ливарного заводів. У 1897 р. вони почали працювати під назвою «Анонімне товариство суднобудівних, механічних та ливарних заводів у місті Миколаїв», скорочено «Наваль», неофіційно його називали Французьким заводом. Новий розвиток «Наваля» почався з 1908 р., коли до нього приєднали Чорноморський завод, що знаходився поруч і випускав котли, локомотиви, артилерійські снаряди. «Наваль» знаходився у відомстві бельгійського «Акціонерного товариства» до 1912 р., потім перейшов у підпорядкування «Акціонерного товариства миколаївських заводів та верфей».

Наприкінці 1912 р. «Наваль» об'єднався із заводом «Руссуд», їхнє правління розташовувалося в Санкт-Петербурзі (з 1914 р. – Петрограді), і, будучи різними юридичними особами, заводи мали спільних дирек-

торів правління. До початку революції 1917 р. на заводах був також представник акціонерного товариства – технічний консультант з англійських фірм Віккерса і Торнікрофта [12].

Уже сам факт заснування заводу такого масштабу, який тільки зростав із року в рік та виконував дедалі більше замовлень, говорить про величезний його вплив на місто. По-перше, зростали обсяги суднобудування, по-друге, збільшувалась кількість населення та проширився робітників, по-третє, розвивалась інфраструктура Миколаєва.

Щодо участі «Наваля» в розвитку інфраструктури, то слід навести такий приклад. У 1897 р. компанія провела конку¹, що з'єднала Слобідку із суднобудівним заводом, портом і яхт-клубом.

Перший маршрут: від каплиці Олександра II, яка знаходилась на перетині вулиць Соборної та Херсонської, до Воєнного ринку на Слобідці. Біля каплиці був вузловий відправний пункт усіх ліній конки. У грудні того ж року було прокладено другу лінію конки, що з'єднала центр міста із залізничним вокзалом. Наступний маршрут, відкритий у червні 1898 р., зв'язав місто із замською резиденцією князя Потьомкіна – Спаськом. Цей маршрут діяв тільки в літній час, а з 15 жовтня до 15 березня рух припинявся. І, нарешті, 1898 р. в серпні закінчилося будівництво ще однієї лінії, що вела в порт. Пізніше всі ці лінії злилися в два досить довгі маршрути: вокзал – Воєнний ринок і Спаськ – елеватор (порт). Довжина шляху склала понад 14,5 км. Треба зазначити, що вже на початку ХХ ст. такого засобу транспорту не вистачало для багатотисячного міста і його замінили електричним трамваем, але свого часу конка була незамінним засобом руху і допомагала в розвитку міста, адже доставляла робітників до заводу, а міську аристократію – до місць відпочинку [13].

Миколаїв ХХІ ст., як і колись, притягує до себе погляди іноземних інвесторів, які допомагають розвивати економічний потенціал міста, яке має потужну багатогалузеву промисловість, розвинений агропромисловий комплекс, розгалужену транспортну мережу, портове господарство та значну виробничу, наукову й соціальну інфраструктуру. Економічний потенціал регіону – 211 потужних і понад 2,3 тис. статистично малих промислових закладів, понад 600 сільськогосподарських підприємств та 4,3 тис. фермерських господарств. За обсягами валової доданої вартості на душу населення Миколаївська область посідає 10-те місце серед 27 адміністративно-територіальних формувань України. Провідні місця область утримує з виробництва продукції суднобудування, газових турбін, глинозему, електроенергії, соняшнику, зерна тощо.

Миколаїв мав 11 міст-побратимів: Батумі (з 1995 р.); Трієст (з 1996 р.); Бурса (з 2001 р.); Петрозаводськ (з 2002 р.); Тирасполь (з 2004 р.); Москва (з 2005 р.);

Плевен (з 2005 р.); Ліон (з 2006 р.); Боржомі (з 2006 р.); Дечжоу (з 2009 р.); Могильов (з 2009 р.). Тісні зв'язки між містами встановлені для поглиблення економічного співробітництва та розширення інвестиційної діяльності [14].

На 2011 р. в економіку Миколаївської області надійшло 112,3 млн дол. США прямих іноземних інвестицій, які вкладено із 45 країн світу. Найбільші їх обсяги припадають на Кіпр – 27,6 млн дол. (24,4 % від загального обсягу), Нідерланди – 25 млн дол. (22,3 %), Бельгію – 10,5 млн дол. (9,4 %).

У підприємства промисловості спрямовано 38,9 млн дол. іноземних інвестицій (34,6 % від загального обсягу), транспорту та зв'язку – 37,5 млн дол. (33,4 %), в установи, які здійснюють операції з нерухомим майном – 17,6 млн дол. (15,7 %), у заклади торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 12,2 млн дол. (10,8 %), у будівництво – 5,3 млн дол. (4,7 %).

Економісти сходяться на думці, що розмір залучених прямих іноземних інвестицій є недостатнім для належного розвитку економіки міста та забезпечення соціальних благ нашої громади, і зазначають, що існує низка перешкод місцевого та державного рівня, що є стримуючим фактором інвестування як Миколаєва зокрема, так і держави в цілому [15].

Завдяки провідним світовим фірмам-інвесторам: «Dyckerhoff», «Pepsi Co», «Pepsi Americas», «Sun Interbrew», «Damen Shipyards» «Grup», «Aker Yards», «РусАл» створено підприємства, що давно ефективно працюють на світових ринках і в Україні: ВАТ «Дамен Шіпярдс Океан», ЗАТ «Югцемент», ЗАТ «Возко», ЗАТ «Миколаївський калійний термінал «Ніка Тера», ЗАТ «Лакталіс Миколаїв». За участю іноземного капіталу (в основному з країн-членів ЄС) починали свою діяльність широко відомі підприємства – ТОВ «Миколаївський глиноземний завод», ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Нібулон», ТОВ «Сандора». На сьогодні іноземні інвестори, у першу чергу європейські, допомагають не стати місту банкрутом та подолати перешкоди на шляху до побудови ринкової економіки.

Так, Південній Україні, Миколаївщині та її центру зокрема, випало відіграти особливу роль в економічній і політичній інтеграції українських земель. Завдяки переплетенню сприятливих умов цей регіон тривалий час вважався щедрим і зручним для поселення, де можна було працювати на землі задля того, щоб вижити й вести торгівлю та розбагатіти, що приваблювало багатьох переселенців. Колонізація Миколаївщини в різні історичні періоди характеризується різною інтенсивністю та формуванням багатьох європейських та східних колоній. Історія Миколаївщини доводить, що процес колонізації був як добровільним (грецькі, німецькі колонії), так і примусовим (за часів Речі Посполитої та Російської імперії).

Колонізація українських земель різними культурами й цивілізаціями мала багато наслідків, та не всі вони були позитивними. З одного боку, вона дала поштовх економічному розвитку Миколаєва та області, особливо в сільській місцевості. Відбувалося знайомство культур, обмін навичками, до сьогодні залишились архітектурні пам'ятки і т. д. З іншого

¹ Конка (кінно-залізнична міська дорога) – різновид громадського транспорту, який широко використовувався до переходу залізниці на парову, теплову, електричну або канатну тягу. Найбільш поширеною конка була як міський транспорт; так, конка була попередником електричного трамвая. Конка була закритим (рідше відкритим) екіпажем, іноді двоповерховим із відкритим верхом (імперіал). Вагон рейковою колією тягнула пара коней, керована кучером.

боку, політика колонізації з боку поляків, наприклад, посилила ополячення українського населення, особливо це стосувалося заможної шляхти, упродовжувалася польська культура, мова, школи.

Наведені факти з історії Миколаївщини доводять, що вона має давню історію, її територія від заснування Ольвії і поселення «Дикий сад» і до сьогодні завжди була заселена, розвивалась, маючи як власну національну культуру, так і сприймаючи різні впливи, у тому числі європейські.

Сучасна миколаївська молодь усіляко намагається підкреслити, що її місто є європейським, про що свідчать вищенаведені факти з історії, намагаються показати, що європейський вибір є свідомим і обґрунтованим. Так, 18 червня 2009 р. на сесії Миколаївської міської ради депутати затвердили проект земле-

устрою, а в ньому закладено будівництво скверу імені Ради Європи, розташованого на площі понад 1,1 га в Центральному районі міста по вул. Садовій (від вул. Нікольської до вул. Потьомкінської). І трохи згодом, 17 жовтня 2010 р., у ньому було відкрито монумент «Єдина Європа». 14 травня 2011 р. серед міст України було проведено відкритий конкурс на кращу організацію Дня Європи, де Миколаїв став переможцем.

Отже, Миколаївщина з точки зору географії є європейською, вона має історію, яка свідчить про її розвиток під впливом східних і західних цивілізацій. Потрібно це врахувати, формулюючи внутрішню й зовнішню політику країни не в один бік, а на всі чотири сторони, оскільки це зумовлено географічним розташуванням і України, і Миколаївської області зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Миколаївщина: літопис історичних подій: 65-річчю утворення Миколаївської області присвячується / О. М. Гаркуша, Є. Г. Горбуров, Ю. І. Гузенко та ін.; за заг. ред. М. М. Шитюка. – Херсон, 2002. – 710 с.
2. Миколаївщина: погляд крізь століття: Нарис історії [Текст] / В. П. Шкварець, В. Ф. Мельник. – Миколаїв : Вид-во Миколаївського педінституту, 1994. – 386 с.; Шкварець В. П. Історія рідного краю. Миколаївщина : [навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів] / В. П. Шкварець, М. Ф. Мельник. – 2-ге вид., доопр., випр., доп. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили ; Одеса : ТОВ ВІД, 2003. – 280 с.
3. Козырева М. Исторический опыт взаимодействия еврейского и немецкого населения Николаевщины [Електронний ресурс] / М. Козырева. – Режим доступу : http://issuu.com/shariat82/docs/220_rokiv_razom/.
4. Зубар В. Грецька колонізація півдня України [Електронний ресурс] / В. Зубар. – 16 лютого 2002 р. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/istoriya-i-ya/grecka-kolonizaciya-pivdnya-ukrayini>; Донік О. Україна: У складі двох імперій (остання чверть XVIII – перша половина XIX ст.) [Електронний ресурс] / О. Донік. – Київ, 2011. – Режим доступу : <http://www.litopys.com.ua/encyclopedia/knyga-o-donik-ukrayina-u-sklad-i-dvokh-imperiy-ostannya-chvert-60-khviii-persha-polovyna-khikh-st-/glava-6-zasele-nyya-u-osvoennya-pivdennoyi-ukrayiny/>.
5. Миколаївщина: літопис історичних подій... – С. 15–17.
6. Там само. – С. 18–20.
7. Немецкие колонии на территории Николаевской области. Ландау [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bazar.nikolaev.ua/content/83>.
8. Немецкие поселения Николаевщины [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tic.mk.ua/istorija-nikolaeva-stati/320-nemeckie-poselenija-nikolaevshhiny.html>.
9. Козырева М. Исторический опыт... – С. 75.
10. Миколаївщина: літопис історичних подій... – С. 52.
11. Голта, Ольвиополь, Богополь [Електронний ресурс]. – Лехаим. Іюнь, 2006, Сиван 5766. – № 6(170) – Режим доступу : <http://www.lechaim.ru/ARHIV/170/VZR/01p.htm>; Богополь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://history.mk.ua/bogopol.htm>.
12. Бугаєвська Ю. А. З історії миколаївського суднобудівного заводу «Наваль» (нині ДАХК «ЧСЗ») [Електронний ресурс] / Ю. А. Бугаєвська. – Режим доступу : <http://mk.archives.gov.ua/pubonsite/314-z-istorii-vykolaiivskogo-zavodu-naval.html>.
13. История николаевского трамвая [Електронний ресурс] / А. Говоруха. – Режим доступу : http://www.up.mk.ua/mainpage/show_item/3854; Говоруха А. Век николаевского трамвая [Електронний ресурс] / А. Говоруха. – Режим доступу : http://www.omnibus.ru/arhiv/12_2001/arhivarius/4; Говоруха А. Век николаевского трамвая [Електронний ресурс] / А. Говоруха. – Режим доступу : http://www.omnibus.ru/arhiv/1_2002/arhivarius/.
14. Николаев (Николаевская область) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki/%29>.
15. Рішення Миколаївської Міської Ради № 22/17 від 2012-11-22 «Про затвердження міської Програми залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у м. Миколаївна період до 2017 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mkrada.gov.ua/documents/3572.html#part01>.

А. А. Хмель, Черноморський державний університет імені Петра Могили, г. Николаев, Україна

ИСТОРИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТ ЕВРОПЕЙСКИХ ВЛИЯНИЙ НА РАЗВИТИЕ НИКОЛАЕВЩИНЫ

На основе анализа историографических работ николаевских краеведов автор исследует историю Николаева и области в контексте влияния европейских народов и государств на развитие региона. Основное внимание было уделено фактам колонизации Николаевщины греками, поляками и немцами, а также инвестирования в николаевскую промышленность европейцами.

Ключевые слова: Николаев; европейское влияние; греки; поляки; немцы; «Наваль».

A. O. Khmel', Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolaiv, Ukraine

THE HISTORICAL CONTEXT OF EUROPEAN INFLUENCES ON THE DEVELOPMENT OF MYKOLAYIV

Mykolaiv city is located in the south of Ukraine and is the center of Mykolaiv Oblast. It has been considered as the «city of shipbuilders» for a long time. Yes, when the city was founded at the Empire days (in 1789), glory of the shipbuilding center on the Black Sea was entrenched. At the Soviet Union times this fame only increased.

Taking into account the realities of today's foreign policy of Ukraine, namely the implementation of the European Union Association Agreement, the problem of European influences in the Mykolaiv region is important.

In developing these problems, the author concluded that the various influences of European civilization occurred in several ways:

Firstly, Greek colonization began in the second half of VII century B. C., when the settlement was based on Berezan (Borisfen). Its remains have survived and now. In 647–646 years B. C. natives of Miletus founded Olbia. Its political and economic center was a city on the right bank of the Bug Estuary near the village Parutine, Ochakiv Raion of Mykolaiv Oblast.

Secondly, the German colonization began in the second half of the XVIII century. At the end of the XIX century there already were several dozen colonies in Mykolaiv. Germans settled in the territory of Berezanka Raion, Veselynovе Raion, Mykolaivsky Raion, Novyi Buh Raion and others. The largest German colonies were: Rashtadti – Poricha, Rohrbach – Novosvitlivka, Katerinental – Katerynivka, Landau – Shyrokolanivka, Waterloo – Stavky, Oleksanrfeld – Oleksandrivka. One of the most famous German colonists in Mykolaiv was a prominent astronomer Karl Knorre, founder and first director of the Naval Observatory.

Thirdly, Polish colonization left a lot of controversial issues in the history of Ukraine and such architectural monuments in our city as Roman Catholic Church. A striking example of Poles and Jews settlements in Mykolaiv is Pervomaisk, which was founded at the intersection of three state boundaries in place of the towns: the former Orlik – Ukrainian Cossack fortification, later renamed in Olviopol, former Polish fortification Bohopol and the Turkish Khan suburb Gault. After the Cossack era Poles traveled to Ukraine from Duchy of Warsaw in the time of Napoleon. In 1814 only «Warsaw settlers» were about 8 thousand people.

Fourthly, there was actively cooperation with the European capital, including the activities of the Belgian community in Brussels on building on the bank of Bug Estuary shipbuilding, mechanical and casting plant. In 1897 it began working under the name «Anonymous community of shipbuilding, mechanical and casting plants in Mykolaiv» (shortly – «Naval»), unofficially it was called the French plant.

Thus, South Ukraine, and Mykolayivschyna with its center particularly, played a special role in the economic and political integration of Ukrainian lands. Thanks to favorable conditions this region for a long time was considered as generous and convenient for settlements. It was possible to become rich easily and quickly that attracted many people. In different historical periods colonization of Mykolayiv region was characterized by different intensity and formation of many European and Eastern colonies. History of this land proves that the process of colonization was both voluntary (Greek, Polish, German colony) and forced (these lands were distributed to landowners entities by the Russian Empire).

The colonization of Ukrainian lands in different cultures and civilizations had many consequences and not all of them were positive. On the one hand, it gave impetus to the economic development of Mykolaiv and region, especially in rural areas. There were a familiarity cultures and sharing skills, colonization architectural monuments have remained until now, etc. On the other hand, the policy of colonization by the Poles, for example, strengthened Polonizing Ukrainian population, especially for wealthy nobility. Polish culture, language and school were implemented.

These facts of the history of Mykolaiv prove that our region from the Olbia and «Wild Garden» establishment, that indicates the long history of Mykolaiv region and until today was always inhabited and developed. Development of the national culture and perception of various influences of Eastern and Western civilizations were typical.

Keywords: *Mykolayiv; European influence; Greeks; Poles, Germans; «Nawal».*

Рецензенти:

Тригуб П. М., д-р іст. наук, проф.

(Чорноморський державний університет імені Петра Могили);

Рижєва Н. О., д-р іст. наук, проф.

(Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського).

© Хмель А. О., 2015

Дата надходження статті до редколегії 07.03.2015